

актуальних інститутів і процедур політики сучасності, використовуючи як еталони порівняння ідеально-типів схеми інститутів і процедур сучасності політики. Основною одиницею порівняння є конституція як стійкий, "незмінний" каркас. Як основні параметри порівняння можуть використовуватися: конфігурація функціонального поділу суверенної влади; про конфігурація територіального поділу суверенної влади; конфігурація субстанціонального (корпоративного, об'єднаного) поділу суверенної влади; конфігурація структур посередництва між особами (підданими, громадянами і т.п.) і локусом (локусами) суверенної влади, включаючи виборчі системи і вибори, партійні системи. Одиницею порівняння є режим як конструкція конституції і її спосіб, що наповнює організацію влади в політії. Як параметри порівняння можуть використовуватися схеми: про здійснення функціонального поділу суверенної влади; про здійснення територіального поділу суверенної влади; про здійснення субстанціонального (корпоративного, об'єднаного) поділу суверенної влади; про взаємозв'язок правлячого локусу режиму й опозиції (опозицій), включаючи форми політичної участі окремих осіб, їх політично організованих груп і інших несубверсивних акторів; про легітимізацію і делегітимізацію актуального режиму і віртуальних режимів опозиції. На регіональній і національній основі можуть бути вибудовані ланцюжки тривалих фаз політичного розвитку, що відповідають тим або іншим конституціям, включених у них коротких фаз політичного розвитку політичних режимів. Особливо можуть виділятися

і включатися в ланцюжки етапи трансформації конституцій як особливі режими трансформації. Особливо можуть виділятися моменти зміни режимів. У результаті створюється масив казусів як конституцій, так і режимів. Може бути здійснена статистична обробка як усього даного масиву, так і його шарів, виділених, наприклад, "за віком", або інших формалізованих угруповань.

Отримане в результаті емпіричне уявлення дозволить відійти від суто нормативного трактування сучасності і від прямолінійного контрасту "сучасних" і "несучасних" структур організації влади. Це дозволить оцінити "зрілість" інститутів і процедур, виявити різні альтернативи розвитку і фактичні співвідношення між ними, встановити можливість практичної реалізації імператива керованості розвитком.

1. Горбатенко В.П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: Монографія. – К., 1999. 2. Эйзенштадт Ш. Революция и преобразование обществ. Сравнительное изучение цивилизаций. – М., 1999. 3. Эндрейн Ч.Ф. Сравнительный анализ политических систем: Пер. с англ. – М., 2000. 4. Ильин М.В. Очерки хронополитической типологии. Ч. 2. Хронополитическая перспектива. Ч. 3. Тенденции и перспективы российской хронополитики. – М., 1995. 5. Ильин М.В. Политическая модернизация // Стратегия. – 1998. – № 1. 6. Ильин М.В. Идеальная модель политической модернизации. – М., 2001. 7. Катаев Е. Трансформация современного украинского общества: постмодернистский контекст // Людина і політика. – 1999. – № 3. 8. Кремінь В., Ткаченко В. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. – К., 1998. 9. Михальченко М.І. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы?. – К., 2001. 10. Павленко Ю.І. Трансформация общества та проблеми соціальної політики. – К., 1997.

Надійшла до редколегії 22.11.04

А.Т. Грушова, канд. політ. наук

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ПРОГРАМАХ ЮНІСЕФ

Присвячено актуальній проблемі – захисту прав дитини. Проаналізовано співробітництво України з ЮНІСЕФ щодо охорони дитинства та виокремлено найбільш вагомий проект ЮНІСЕФ у цій галузі. Зроблено всебічний огляд спільних заходів, спрямованих на поліпшення ситуації дітей в Україні.

The article deals with relevant problem: human rights protection. In the article the author made an attempt to analyze the cooperation of Ukraine and UNICEF concerning childhood protection and to emphasize the most significant UNICEF projects in this sphere. The comprehensive review of common actions aimed at improvement of children situation in Ukraine is made.

Незважаючи на зусилля більшості держав-членів ООН, діти залишаються основними об'єктами системної дискримінації, особливо в умовах збройних конфліктів та економічної кризи в державі.

ООН проголосила "певний зразок, відповідати якому мають прагнути всі народи і всі держави, з тим, щоб кожна людина і кожна структура суспільства, постійно враховуючи положення Декларації з прав людини, прагнули шляхом проведення просвітницької та освітньої діяльності сприяти повазі цих прав і свобод, а також забезпечити шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів їх загальне й ефективне визначення та дотримання як серед народів держав-членів Організації, так і серед народів тих територій, що перебувають під їхньою юрисдикцією"[1].

Як один із засновників ООН Україна завжди неухильно дотримувалася цілей і принципів Статуту Організації, робила внесок в її діяльність у сферах підтримання миру та безпеки, економічного та соціального розвитку, захисту прав людини, деколонізації, зміцнення міжнародного права тощо [2].

Права дитини усвідомилися й чітко визначилися лише у ХХ ст. Минуло багато часу, поки люди підійшли до усвідомлення необхідності формування прав дитини. Під правами дитини маються на увазі чітко окреслені, установлені принципи, положення, закони, які регулюють її життєдіяльність у суспільстві. Права дитини нині закріплені у відповідних міжнародних документах, які підписала й Україна. Це насамперед Конвенція ООН про права дитини [3].

Конвенція ООН про права дитини 1989 р. є міжнародним документом з прав людини, що отримав найбі-

льше визнання протягом всієї історії міжнародного співтовариства. Слід зазначити, що Україна однією з перших держав ратифікувала Конвенцію в 1991 р.

Актуальність проблематики захисту прав дитини підсилюється сучасним становищем дітей в Україні. Особливого значення у зв'язку з цим набуває співробітництво України з міжнародними організаціями, що опікуються правами дітей, зокрема участь України у програмах ЮНІСЕФ.

Проблеми прав дитини присвячено низку наукових досліджень. Так, Г.К.Дмитрієва, С.В.Черниченко, В.А.Карташкін зробили значний внесок у розробку теоретичних основ становлення міжнародного захисту прав дитини, але слід зазначити, що вони переважно розглядали їх як соціально-класове явище. Окремі аспекти становлення й розвитку прав дітей висвітлені в працях О.І.Вінгловської, серед яких слід виділити "Співробітництво держав в рамках ООН по захисту прав дитини", "Імплементация міжнародних стандартів прав дитини в Україні", водночас спеціальний акцент зроблено на відповідності українського законодавства міжнародним стандартам прав дитини. Про значення міжнародно-правового захисту прав дитини йдеться в публікації М.А.Баймуратова та Мохаммада Абдель Карім Мусса Аль-Нсур "Міжнародно-правовий захист прав дитини", присвяченій з'ясуванню ефективності міжнародних механізмів у галузі захисту прав дитини. У праці К.В.Андріанова "Роль міжнародного контролю в процесі реалізації норм міжнародного права в галузі прав людини" зроблено аналіз дієвості заходів міжнародних інституцій щодо захисту прав людини.

Таким чином, проблема прав дитини широко висвітлена у вітчизняній науковій літературі. Проте залиша-

ється недостатньо дослідженим питання співробітництва України з міжнародними організаціями, які спеціалізуються на проблемі захисту прав дитини.

Основною метою даної статті є визначення ролі та значення участі України у програмах ЮНІСЕФ у сфері охорони дитинства. У зв'язку з цим автором ставляться такі завдання: 1) визначити основи співробітництва України з ЮНІСЕФ; 2) зробити всебічний огляд програм ЮНІСЕФ; 3) проаналізувати значення участі України в програмах ЮНІСЕФ.

Головним партнером Уряду України у сфері охорони дитинства є Дитячий фонд ООН, що має своє представництво в Україні з 1997 р.

З ЮНІСЕФ плідно співпрацюють державні органи влади та їх підрозділи: Міністерство закордонних справ, Державний комітет у справах сім'ї та молоді, Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я, Державний комітет статистики України, Державний центр соціальних служб для дітей, Головне управління виховної роботи Міністерства оборони України та регіональні органи державної влади та підпорядковані їм структури.

До проектів в інтересах дітей активно підключаються громадські організації: Всеукраїнський комітет захисту прав дитини, Всеукраїнський добродійний фонд "Надії та Добра", благодійна організація "Надія для дітей", "Джерело" (Львів), "Джерела" (Київ), недержавні організації "Допомога дітям Чорнобиля" (Київ), Всеукраїнський парламент дітей, Дитячий християнський фонд, Міжнародний гуманітарний центр "Розрада", Інститут розвитку інтелекту дитини, благодійний фонд "Лелека", інформаційно-методичний центр "Дебати", Дитячий культурно-просвітницький центр, Міжнародна громадська організація "Дитячий культурно-просвітницький центр", дитяча молодіжна організація "Клуб Компас", фонд "Інтелектуальна перспектива", державна організація "Центр сучасних інформаційних технологій та візуальних мистецтв" та інші організації.

З метою розв'язання актуальних проблем охорони дитинства в рамках Програми співробітництва України з ЮНІСЕФ реалізовано чотири спільних проекти.

Проект "Охорона здоров'я та розвиток дітей молодшого віку" (підпроекти "Попередження передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини", "Подолання захворювань, спричинених дефіцитом мікроелементів", "Імунізація", "Впровадження Другої генерації епідагляду за ВІЛ", "Догляд за дітьми з ВІЛ"). Його фінансування відбувалося з основних фондів ЮНІСЕФ та на кошти таких міжнародних організацій, як Фонд розвитку програм РАР, Центр з контролю та профілактики захворювань США, Національний комітет США для Організації Об'єднаних Націй та ін.

Уряд України та ЮНІСЕФ, впроваджуючи проект "Діти, які потребують особливого захисту", спрямовує спільні зусилля на забезпечення інтересів дітей, що мешкають в установах для сиріт й інвалідів, безпритульних дітей і малолітніх правопорушників (підпроекти "Діти вулиці", "Діти із спеціальними потребами", "Діти в закладах державної опіки", "ВІЛ-позитивні діти"). Його реалізація здійснювалася за рахунок регулярних ресурсів ЮНІСЕФ та за фінансової підтримки Національних комітетів ЮНІСЕФ Німеччини і Великої Британії.

Державні та громадські організації України разом із ЮНІСЕФ значну увагу приділяли захисту молоді від основних факторів, що загрожують її життю і добробуту, таких як ВІЛ/СНІД, вживання наркотиків та алкоголю, насильство в сім'ї, підліткова вагітність, безпритульність, самогубство. З цією метою впроваджено проект "Здоров'я та розвиток молоді". Широту діапазону порушених у ході його реалізації соціальних молодіжних проблем засвідчують назви підпроектів: "Молодіжна участь", "Середовища, дружні до молоді", "Дружні до молоді служби охорони здоров'я", "Мобілізація засобів масової інформації", "Запобігання передачі ВІЛ-інфекції серед молоді", "Розширення роботи серед осіб, що вживають наркотики ін'єкційно".

Наступний проект ЮНІСЕФ в Україні "Соціальна мобілізація за права дитини" мав на меті створення й розвиток громадської та законодавчої атмосфери, яка б сприяла висуванню прав дітей на перший план державної політики (підпроекти "Всесвітній рух в інтересах дітей в Україні та підготовка до спеціальної сесії ООН в інтересах дітей" "Популяризація Конвенції ООН про права дитини серед зацікавлених цільових аудиторій" та "Всеукраїнська інформаційна кампанія з подолання йододефіциту серед населення України").

Серед заходів згаданих проектів – навчання фахівців та інших осіб у різних регіонах України. До них належать самі діти – школярі, батьки, вчителі, представники українських громадських організацій, фахівці з попередження передачі ВІЛ від матері до дитини, педіатри, сімейні лікарі, імунологи епідеміологи, працівники служб у справах неповнолітніх, педагогічні працівники притулків, волонтери з питань психологічної реабілітації дітей-інвалідів, молодіжні лідери, журналісти, підприємці, інші зацікавлені особи. Проводилися навчальні тренінги, семінари, "круглі столи".

Організовувалися широкі інформаційні кампанії та медіа-заходи. Зокрема, з метою інформування населення щодо питань йододефіциту проведено всеукраїнський конкурс на краще висвітлення проблеми йододефіциту в засобах масової інформації. У результаті з'явилося понад 500 публікацій і програм у національній та місцевій пресі, радіо- й телевізійні ролики соціальної реклами, інші трансляційні матеріали.

За сприяння ЮНІСЕФ представники України брали участь у низці міжнародних конференцій, де обговорювалися проблеми охорони дитинства (у Росії, Швейцарії, Південній Африці, на Мальті).

Перекладено й апробовано, а також розроблено і видано низку навчальних та інформаційних матеріалів: навчальний курс з попередження передачі ВІЛ від матері до дитини; навчальний посібник "Сучасні методи лактації та грудного вигодовування"; ресурсний пакет матеріалів і методичні рекомендації, присвячені розвитку "дружніх до немовлят" медичних установ; навчальний посібник і навчальний курс для медичного персоналу щодо догляду за ВІЛ-позитивними дітьми, методичні рекомендації "Організація медичної допомоги та догляду за ВІЛ-інфікованими дітьми у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах"; видання про права дітей з особливими потребами; навчальний курс з підготовки випускників інтернатних закладів до самостійного життя; збірник ресурсних матеріалів з питань участі молоді; посібники з питань раннього розвитку дитини та сімейного виховання для підтримки Центру розвитку інтелекту дитини "Вчитися ніколи не рано"; книга "Соціальна відповідальність бізнесу в Україні"; плакати, буклети, листівки тощо.

Слід відзначити великий обсяг публікацій, спрямованих на популяризацію Конвенції ООН про права дитини: Підсумковий документ спеціальної сесії (5000 примірників), Ситуаційний аналіз становища дітей та жінок в Україні (2000 примірників), Конвенція ООН про права дитини (100 000 примірників), Державна доповідь "Нове покоління незалежної України" (3000 примірників), збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дитини (2000 примірників), книга "Вивчаємо права дитини" (2500 примірників), а також "Права дитини: посібник для журналістів".

За сприяння ЮНІСЕФ створено національну структуру підтримки грудного вигодовування. З 25 листопада по 1 грудня 2002 р. проводився Всеукраїнський тиждень збереження репродуктивного здоров'я, планування сім'ї, безпечного материнства та грудного вигодовування "Здорова мати – здорова дитина", в рамках якого відбулися семінари, "круглі столи" та прес-конференції за участю фахівців, викладачів медичних інститутів, інших зацікавлених осіб.

Впровадження проектів дозволило вирішити низку проблем матеріального, технічного, медикаментозного

забезпечення. Зокрема, здійснено другу поставку препарату "Ретровір", організовано постачання вакцини проти гепатиту В для дітей віком до одного року (впродовж 2003–2007 Україна отримає близько 5 млн доз). За сприяння ЮНІСЕФ одержано хімічні реактиви та лабораторне обладнання для оцінки рівня дефіциту йоду й заліза серед дітей і жінок України.

Надано обладнання та засоби: для організації діяльності денних реабілітаційних центрів для розвитку дітей з особливими потребами в Києві та Львові на суму понад 30 тис. дол США; для підтримки першого в Україні центру прийомних сімей (м. Київ); для підтримки новостворених прийомних сімей у Донецькій області; для захисту прав і забезпечення необхідними ресурсами дітей з віддалених поселень; для художньої студії для дітей-сиріт, дітей з інтернатних закладів опіки та бідних сімей. У м. Херсоні для профілактики раннього соціального сирітства створено три реінтеграційні майданчики повернення дітей, позбавлених батьківського піклування, до біологічних родин. Надано обладнання Українській державній дитячій бібліотеці. Придбано комунікаційне обладнання на суму 14 тис. дол США для підтримки комп'ютерної мережі – Дитячої інформаційної агенції у чотирьох регіональних філіях Всеукраїнського парламенту дітей. Для організації роботи всеукраїнської мережі служб у справах неповнолітніх поставлено обладнання на суму понад 45 тис. дол США.

У рамках підпроєкту "Середовища, дружні до молоді" надано технічну допомогу на загальну суму 49 тис. дол США для створення експериментального кризового жіночого центру у м. Дубно Рівненської обл.; експертної комісії з розгляду і моніторингу програм і проєктів з питань дітей, молоді, жінок та сім'ї; пересувного інформаційно-консультаційного центру у сільській місцевості Криму; інформаційно-видавничого та навчального центру для працівників соціальних служб і центрів для молоді; для дитячого ігрового майданчика у парку "Володимирська гірка" у м. Києві тощо.

За підтримки ЮНІСЕФ в Україні працює 35 консультаційних пунктів "Довіра". 20 з них здійснюють обмін шприців за програмою "зменшення шкоди", 15 – надають консультаційні послуги залежній від наркотиків молоді.

Серед заходів підпроєкту "Молодіжна участь" – III Всеукраїнський форум молодіжних недержавних організацій. Представники понад 30 молодіжних недержавних організацій з усіх областей, АР Крим, Києва та Севастополя підбили підсумки роботи та обговорили плани подальшого розвитку мережі недержавних організацій в Україні.

При реалізації підпроєкту "Мобілізація засобів масової інформації" у співпраці з Національною радою з питань радіо і телебачення, Всеукраїнською асоціацією дитячого та юнацького телебачення, НДО "Дитячий культурно-просвітницький центр" Дніпропетровський медіа-центр, засобами масової інформації у числі проведених заходів слід виділити перший відкритий телефорум дітей та молоді "Разом до зірок", в якому взяли участь більш ніж 200 учасників із 40 дитячих і молодіжних теле- та відеостудій, а також дорослих професіоналів (редакторів, продюсерів, режисерів, педагогів тощо). Форум підтримав розвиток мережі дитячих і молодіжних ЗМІ в Україні, сприяв більш інформованому громадському і політичному обговоренню проблем здоров'я та розвитку молоді. Серед заходів, спрямованих на популяризацію рішень спеціальної сесії ООН в інтересах дітей, – організація виставки "Скажіть дітям – так".

З метою покращення становища дітей в Україні Міністерством закордонних справ проведено низку зустрічей з керівниками міжнародних організацій, під час яких обговорювалися питання співпраці Уряду України з цими організаціями. Найбільш важливим результатом зустрічей стало підвищення статусу Офісу ЮНІСЕФ в Україні до рівня офісу міжнародної організації, очолюваного представником ЮНІСЕФ. Офіс ЮНІСЕФ в Україні віднині підпорядковується безпосередньо Регіональному відділенню ЮНІ-

СЕФ для Центральної та Східної Європи, СНД та країн Балтії в Женеві. Окрім того, прийнято рішення про підготовку окремої програми ЮНІСЕФ для України.

Одним із провідних партнерів Уряду у сфері захисту дітей від економічної експлуатації є Міжнародна організація праці (МОП), яка реалізує в Україні Міжнародну програму з ліквідації найгірших форм праці дітей (МОП-ІПЕК). Головною метою програми ІПЕК в Україні є підтримка дій Уряду, спрямованих на реалізацію Конвенції МОП № 182 "Про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці". Спільні проєкти з МОП-ІПЕК реалізує Міністерство праці та соціальної політики, Міністерство освіти і науки України, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді.

У рамках міжнародного співробітництва досить активно порушується питання утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, їх усиновлення. Один із напрямів цієї роботи – вивчення міжнародного досвіду щодо розв'язання проблем опікування дітьми. Так, у липні 2002 р. відбулася поїздка делегації Державного комітету України у справах сім'ї та молоді до Російської Федерації, метою якої було вивчення досвіду створення селища для дітей-сиріт (с. Томіліно Люберецького району). Організатором даного проєкту є міжнародна організація "СОС – Кіндердорф Інтернешнл", яка функціонує протягом півстоліття і нині діє у 134 країнах світу. Головна мета її діяльності – зведення селищ для дітей, які втратили батьківську опіку. В окремому будинку такого селища разом із вихователями мешкають 10–12 дітей, всього у селищі до 100–120 дітей. За результатами поїздки визнано перспективним співробітництво з Асоціацією "СОС – Кіндердорф Інтернешнл", а досвід її діяльності вирішено впровадити в Україні. У лютому 2003 р. підписано відповідну Угоду між Кабінетом Міністрів та Асоціацією про створення СОС дитячих містечок і супутніх проєктів в Україні. Вивченню міжнародного досвіду сприяла участь представників України у міжнародних семінарах та конференціях з питань дитинства.

Іншим важливим напрямом міжнародного співробітництва в галузі охорони дитинства є прийняття в Україні законодавчих актів про приєднання України до міжнародних конвенцій та укладення міжнародних двосторонніх домовленостей щодо захисту прав дітей і міжнародного усиновлення. Так, на розгляді Верховної Ради України перебуває проєкт Закону України "Про приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення".

Головною метою зазначеної Конвенції (Гаага, 1993) є надання гарантій, що забезпечують проведення міждержавного усиновлення лише в інтересах дитини, відповідно до норм міжнародного права, а також розробка механізму співробітництва між державами задля дотримання цих гарантій, запобігання крадіжок, продажу або незаконного вивезення дітей. Приєднання України до цієї Конвенції дозволить включитися в механізм міжнародного співробітництва в цій галузі, уніфікувати процедуру усиновлення в Україні з процедурою держав-учасниць (це 50 країн, серед яких Італія, Франція, Іспанія, Австрія, Австралія, Данія, Німеччина, Канада, Ізраїль, Польща, Болгарія та ін.), отримувати достовірні відомості про кандидатів в усиновителів, здійснювати належний нагляд за дотриманням прав дітей, усиновлених в Україні іноземцями.

На порядку денному стоїть питання про приєднання України до Гаазької конвенції 1980 р. про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Після надходження узгоджених пропозицій від причетних центральних органів виконавчої влади, Міністерство закордонних справ України у встановленому порядку готує до подання на розгляд Верховної Ради України проєкт відповідного закону.

Спільно із заінтересованими міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади Міністерство закордонних справ України взяло участь у допра-

цюванні типового проекту Договору про співробітництво з питань міжнародного усиновлення дітей, розробленого Міністерством освіти і науки України. Після остаточного міжвідомчого узгодження дипломатичними каналами проект передано відповідним органам Італії, США, Великої Британії, ФРН, Бельгії, Ізраїлю та Іспанії. Великою Британією та Іспанією визначається можливість укладання такого договору. Інші країни (Італія, США, ФРН, Бельгія, Ізраїль) підтвердили доцільність співпраці у сфері усиновлення в рамках Гаазької конвенції 1993 р.

Щодо впровадження в Україні світових підходів до розв'язання нагальних проблем охорони материнства і дитинства у 2002 р. достатньо результативною була взаємодія Міністерства охорони здоров'я України і ЮНІСЕФ (у формі проектів, про які йшлося вище), а також з іншими міжнародними організаціями. Зокрема, спільно зі Швейцарським центром міжнародного здоров'я впроваджено проект "Покращення надання пренатальних послуг в Україні". У Швейцарії підготовлено двох українських спеціалістів з організації охорони здоров'я. У містах Івано-Франківську і Донецьку проведено регіональні наради з громадськими організаціями щодо підготовки проектів роботи в регіонах.

Міністерство охорони здоров'я України спільно з Агентством США з міжнародного розвитку здійснює реалізацію проекту "ПОЛІСІ II", спрямованого на поліпшення медичної допомоги в установах охорони здоров'я з питань планування сім'ї та репродуктивного здоров'я. Розроблено стандарти з надання амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної акушерсько-гінекологічної допомоги.

Розширює міжнародні зв'язки в інтересах дітей і Міністерство освіти і науки України, беручи участь у спільних проєктах стосовно викладання основ науки, змісту навчальних курсів, у програмах з обміну вчителями і викладачами. До переліку організацій і форм і методів міжнародного співробітництва Міністерства освіти і науки України входять "Рух вчителів за мир та взаєморозуміння", участь у проєкті "Асоційовані школи ЮНЕСКО", програма комп'ютерного співробітництва "Айрон" (США), правове виховання "Політичні дебати Карла Поппера". Учні загальноосвітніх шкіл традиційно брали участь у відкритому конкурсі "Акт підтримки свободи" за програмою академічних і культурних обмінів між Україною та США, організованому Американською радою з міжнародної освіти.

Розв'язання проблем, пов'язаних із ресоціалізацією неповнолітніх засуджених належить до одного з головних завдань Державного департаменту України з питань виконання покарань. Особлива увага приділяється вивченню міжнародних стандартів та практики виконання покарань щодо неповнолітніх у зарубіжних країнах. Упродовж 1999–2002 рр. на базі Прилуцької виховно-трудової колонії впроваджувався спільний нідерландсько-український проєкт "Реалізація норм, що регулюють діяльність системи закладів виконання покарань в Україні: партнерство, навчання та сприяння системі виховно-трудових установ для неповнолітніх", який сприяв засвоєнню персоналом виховно-трудових колоній прогресивних форм роботи з неповнолітніми засудженими.

У рамках угоди про співпрацю і соціальну допомогу молоді, що перебуває в місцях позбавлення волі або повернулася з них, укладеної між управлінням у справах сім'ї та молоді Волинської обласної державної адміністрації і нідерландським благодійним фондом "Софія", у Ковельській виховно-трудовій колонії реалізувалася комплексна програма "Профілактика негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі".

Слід зазначити, що у сфері охорони дитинства плідним було співробітництво управління у справах сім'ї та молоді обласних державних адміністрацій з багатьма міжнародними організаціями. Першочерговими завданнями міжнародної взаємодії в регіонах, зокрема у Київській, Кіровоградській, Тернопільській, Чернігівській, Одеській, Запорізькій, Херсонській, Луганській, Львівській

та інших областях, було забезпечення соціальної підтримки і допомоги дітям-сиротам, дітям з особливими потребами, дітям з неблагополучних і малозабезпечених сімей, попередження бездоглядності і правопорушень у дитячому середовищі. Так, наприклад, за участю Міжнародного благодійного фонду "Отчий дім" та благодійного фонду "Варнава" у Київській області організовано діяльність та надано фінансово-матеріальну й методичну підтримку деяким закладам психологічно-соціальної реабілітації неповнолітніх. У Чернігівській області продовжує роботу громадський центр допомоги знедоленим і малозабезпеченим, створений ще у 1996 р. за підтримки директора благодійної організації "Британська гуманітарна допомога" Тоні Б'юделла.

Велику допомогу як українські, так і зарубіжні благодійні організації надають дітям-сиротам. Зокрема, діяльність Міжнародної благодійної організації "Надія та житло для дітей", Міжнародного благодійного фонду "Небайдужі душі" спрямовувалася на відкриття дитячих будинків сімейного типу в Київській, Одеській, Херсонській та інших областях, надання житлових приміщень і матеріальної допомоги цим закладам. У Луганській області спільно з Віденською міжнародною екологічною організацією "Глобал 2002" і австрійською благодійною організацією "Лебен гелффе" створено обласний центр соціальної адаптації дітей-сиріт. У Кіровоградській області для поліпшення становища дітей-сиріт налагоджено плідне співробітництво між органами державної влади та міжнародними німецько-українськими благодійними фондами "ТАВІФА", "Служба самаритянина – Самарітед-Дінс та ін.

Особливе місце в роботі ЮНІСЕФ у галузі охорони дитинства посідає питання оздоровлення дітей. За підтримки більше 100 благодійних організацій різних країн світу оздоровлено майже 5 тис. українських дітей. З них більше тисячі – у Федеративній Республіці Німеччина. Майже 20 гуманітарних організацій цієї країни надали допомогу більше ніж 7000 дітей в Україні.

У Київській, Запорізькій, Луганській, Одеській, Сумській, Полтавській та інших областях співпраця державних установ, вітчизняних та міжнародних організацій спрямовувалася на оздоровлення дітей, зокрема дітей-сиріт та дітей-інвалідів, за кордоном (в Англії, Іспанії, Італії, Канаді, Франції, Туреччині, Росії). Серед таких організацій слід виділити, насамперед, Всеукраїнський добродійний фонд "Надії і Добра", іспанські благодійні організації "Зробимо майбутнє", "Мігель Баркас", "Підтримка дитинства", Італійський благодійний фонд "ВІТА-Дольче", міжнародні організації "Друзі дітей" (Канада), "Сонце – дітям Чорнобиля" (Франція) тощо.

У Черкаській, Харківській, Херсонській та інших областях за участю деяких міжнародних організацій, зокрема Британської Ради в Україні, українсько-голландського центру "Ескейп" тощо, продовжувалася робота з реалізації всеукраїнських і міжнародних програм і проєктів, спрямованих на профілактику поширення серед дітей та молоді шкідливих звичок, наркоманії, ВІЛ/СНІДу, а також попередження насильства.

Участь у міжнародних проєктах беруть загальноосвітні заклади України. Зокрема деякі школи, гімназії і ліцеї Києва, Житомира та інших міст залучені до проєктів "Асоційовані школи ЮНЕСКО", "Рух вчителів за мир", програм "Лайффлінк" (Швеція), комп'ютерного співробітництва "Айрон" (США), правового виховання "Політичні дебати Карла Поппера" тощо. Школярі та вчителі міста Рівне залучені до міжнародних проєктів "АКСЕЛЗ" (США), "ТЕСОЛ" (Уряд Великої Британії), "Демократизація освіти" (США). Школи Одеси залучені до реалізації міжнародного проєкту "Європейська мережа шкіл – сприяння здоров'ю", міжнародної освітньої програми імені Е.Маскі "Акт на підтримку свободи".

Таким чином, забезпечення та додержання прав дітей – необхідність і потреба не лише сучасного етапу розвитку України, це – визначник майбутнього нашої країни. Конве-

нція про права дітей першою кинула стереотипам минулого виклик – визнала дитину самостійним суб'єктом права, а її інтереси пріоритетними щодо потреб суспільства [4].

Україна бере участь у міжнародному співробітництві з питань охорони дитинства та захисту законних прав дитини відповідно до норм міжнародного права. У порядку, встановленому законом, Україна укладає з іноземними державами договори про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, з питань правового захисту дітей-громадян України, усиновлених іноземними громадянами, та здійснення контролю за умовами утримання та виховання таких дітей у сім'ях іноземних громадян (Ст. 36) [5].

Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей (Ст. 52) [6].

Отже, зважаючи на все вищезазначене, можна зробити такі висновки:

1. За підтримки Представництва ЮНІСЕФ в Україні здійснюються спеціальні проекти, систематично проводяться міжнародні та національні заходи, конференції

та семінари, розширюється тематика досліджень, публікацій і видань з питань захисту прав дитини.

2. Налагодження співробітництва Уряду, державних структур і громадських організацій України з міжнародними організаціями та урядами інших країн є одним із перспективних шляхів розв'язання нагальної проблеми у галузі охорони дитинства в нашій державі.

3. Саме допомога та підтримка з боку інших держав (фінансова, інформаційна, технічна тощо) дозволяють певною мірою компенсувати нестачу відповідних ресурсів, спричинену складним соціально-економічним становищем нашого суспільства.

1. Загальна декларація прав людини. – К., 1995. – С. 5. 2. Бершеда Є.Р. Діяльність України в ООН: основні пріоритети //Наук. вісник Дипломатичної академії України. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 7. 3. Права дитини: від витоків до сьогодення. Збірник текстів методичних та інформаційних матеріалів / За ред. В.М.Куценко. – К., 2002. – С. 13. 4. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2002 року. – К., 2003. – С. 190. 5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 04 01 // Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. – К., 2003. – С. 39. 6. Конституція України від 28 червня 1996 р. – К., 1996. – С. 23.

Надійшла до редколегії 24.11.04

М.Г. Капітоненко, канд. політ. наук

"СИЛА" В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАДОКСИ

Розглянуто коло проблем, пов'язаних із теоретичним дослідженням поняття "сили" в міжнародних відносинах. Зокрема, увагу звернуто на низку парадоксів, що існують у рамках сучасних концепцій, визначено методологічні складнощі, пов'язані із дослідженням феномену сили. Проаналізовано низку сучасних стереотипів щодо сили, що впливають із розглянутих парадоксів. Розроблено шляхи вирішення деяких з них.

The article is devoted to a set of problems connected with theoretical research of "power" in international relations. Particular attention is paid to a number of paradoxes existing within the framework of current concepts. Methodological difficulties of power phenomenon research are determined. A number of up-to-date stereotypes concerning power, which flow from considered paradoxes, are analyzed. Ways of solving some of them are elaborated.

Поряд із такими поняттями, як "війна" та "мир", термін "сила" належить до найчастіше вживаних у теорії міжнародних відносин і є фундаментальним для більшості концепцій, покликаних пояснити природу та шляхи розвитку й функціонування міжнародних політичних процесів. З огляду на це, складність формулювання точного загальноприйнятого його визначення має, ймовірно, те ж саме походження, що й різноманітність теоретико-методологічних підходів у дослідженні міжнародних відносин загалом – а саме відсутність надійної експериментальної основи. Але оскільки саме розуміння "сили" як академічне, так і побутове істотним чином впливає на поведінку міжнародних акторів, то проблема набуває й практичного виміру, в рамках якого наявність кількох альтернативних підходів може бути значно менш корисною.

Проблематику теоретичного розуміння "сили" розроблено головним чином у роботах історика Д.Тейлора, соціолога Р.Арона, політичних реалістів Г.Моргентау, П.Діля, Д.Ліска, А.Райта, неореалістів К.Уольтца, Р.Арта, неомарксистів А.Грамші, І.Уоллестайна, неолібералів Д.Ная, Р.Кеохейна, С.Краснера. Деякі з проблем сили розглянуто в роботах представників англійської школи та критичної школи, насамперед Б.Бузана та Р.Кокса. У роботах згаданих авторів містяться численні альтернативні підходи до визначення поняття та природи сили в міжнародних відносинах, кожний з яких визначається тими рамками, що накладаються загальнотеоретичним напрямом. З огляду на це, розуміння сили дещо втрачає динамізм, який, навіпаки, притаманний реальному розвитку подій у світі і, зокрема, використанню сили в міжнародних відносинах.

Дану статтю спрямовано на розкриття деяких із стереотипів стосовно сили, що заповнюють існуючі теоретичні "білі плями". Завданнями, що стоять перед нами, є:

□ розглянути теоретичні і концептуальні труднощі, пов'язані з визначенням феномену сили в міжнародних відносинах;

□ визначити зв'язок між теоретичними прогалинами в науковому розумінні сили і поширенням стереотипів, пов'язаних з нею, а також встановити природу такого зв'язку;

□ окреслити шляхи розвитку подальших теоретичних досліджень проблем, пов'язаних із силою в міжнародних відносинах.

За висловом американського вченого Д.Ная, "сила в міжнародній політиці подібна погоді... Про неї говорять всі, але мало хто її розуміє..." [1, с. 53]. Можливо, така ситуація була б цілком задовільною, особливо за умови, що дефіцит розуміння поняття "сили" залишався б у рамках науки. Але міжнародні відносини як наукова дисципліна і міжнародні відносини як частина реального світу є взаємозалежними феноменами, утворюючи рефлексивну систему, причому з розвитком науково-технічної революції така взаємна залежність стає дедалі більш відчутною. Проррахунки у визначенні співвідношення сил, нездатність сформулювати уявлення про те, чим, власне, є це співвідношення і що потрібно рахувати; термінологічна плутанина із такими популярними фразами, як "баланс сил", "гегемонія" тощо, що часто використовуються для обґрунтування політичних дій, – здатні призводити до небажаних практичних наслідків. Тому, можливо, на відміну від розмов про погоду, дискусію про силу доцільно було б ґрунтувати якщо не на єдиному розумінні, то принаймні на кількох консолідованих підходах до визначення її (сили) природи, атрибутів, якостей і закономірностей функціонування.

При спробі виробити щось, наближене до комплексної концепції сили, виникає низка складних питань.

Перша складність є наслідком того, що силу можна уявляти зовсім різним чином. Наприклад, майже кожен здатен швидко відповісти на питання про те, яка держава в сучасному світі є найсильнішою. Але значні труднощі і розбіжності у відповідях, що виникнуть на питання про другу за силовим потенціалом сучасну державу, продемонструють наявність значної кількості альтерна-